ARMENIA, Journal en Langue Arménienne, Fondé à MARSEILLE en 1885

ԱՐՄԱՆԻԱ

ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՑԻՆ ԿԱՂԱԿԱԿԱՆ ԵՒ ԱՑԼՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ (կանխիկ վճարելի)
Տարեկան բաժնորդագրին 30 ֆրանգ
Վեցամսեայ » 15 ֆրանգ
Եռամսեայ » 7 ½ ֆր. = Հասը 60 սն.

ԼԸ ՏԱՐԻ
Թիւ 39
1923 ԱՊՐԻԼ 25 Դ.

ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ
Խմբագրութիւնը եւթ հարկ համարի, հաճառօտելով և կամ ժամառմբ մխիթ կը հրատարակէ իրեն ղրկուած գրութիւնները։ Գործառոյթ չէ վերադարձնել չհրատարակուած ձեռագիրները։
Յանուցումներ կընդունուին հայերէն և ֆրանսերէն լեզուով։
Յանուցման 1 միլիակ գիրը 2 սանտիմ կարժէ. 1 գլխագիրը 4 սանտիմ

Les annonces en français et en arménien sont reçues au bureaude la Rédaction : Place Alexandre-Labadié, 17

Հիմնադիր
ՄԿՐՏԻՉ ՓՈՐԹՈՒԿԱԼԵԱՆ

Խմբագիր
ԵՂԻՇԷ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Ապրիլ 24. — Բարիզահայի մը նօթեր. — Հայաստան. — Հայ կեանք. — Սգահանդէս. — Նամակ Հնդկաստանէն. — Ապրիլ 24ը Մարսէյլի մէջ. — Իզմիրի վիճակը. — Աւստրալիոյ Հայերը. — Տեղական. — Բարոյակրթական. — Ռուսիա. Թիւրքական լուրեր. — Լօգանի խորհրդաժողովը. — Յանուցումներ։

ԱՊՐԻԼ 24

Տօներ կան որ չեն հինար բնաւ, այլ երբեմն կարծէք աւելի նորագոյն դիւ ու նորակոչիծ դարձած դէպքերու դժնդակ հոլովումով, կը վերապրին ժողովուրդներու սրտին մէջ։ Ապրիլ 11/24ը տառնջմէ է. նա այլեւս հայ ազգային պատմութեան կալուածին մէջ է։ Անիծեալ ճակատագիրը, որ չհնայեց գէթ այս մէկ ահաւոր յուշարձանը հայ ազգին համար որու պատմութիւնը յորդահոս խճողուած է նման դրուագներով։

1915 ապրիլ 24ին էր որ սկսաւ գործադրուիլ հայ ազգին դէմ արձակուած մահավճիռը. նախ պէտք էր գլխատել հայ ազգը, ապա հեշտ էր բզկտել իր մարմինը. ու մէկ դիշերի մէջ 300 լուսատու աստղեր առաջնորդութեան դէպի գերեզման, չի լինելու համար ընդոստ. և այդ ազդանշանն էր հայ ազգի սպանդին։

Բռնութիւնը հայութեան լիցքը կարեց. զգալու իսկ կարողութիւնը պիտի բթանայ մեր մէջ, որովհետև մարդկային տարողութեան չափէն շատ աւելին է կրած այս ազգը. սահման ու չափ չէ մնացեր մեր ցաւին համար։ Ու թերևս տարիներ վերջ երբ երկանիկ սերունդներ յառնեն արիւնոտ սերունդներուն ու թղթատեն իրենց համար այլևս հին պատմութիւնը, չպիտի իսկ հասկնան թէ իրենց պապերն ու մայրերը այդպիսի օրեր են ապրած, չարչարուած բրիտոսէ մը աւելի ու անգերեզման լինած ձորերու մէջ իբր կեր գիշատիչներու։ Բնազանցական երեւակայութեան դործ, պարզապէս։

Բայց Թոյլ չտանք որ այս սեւ յուշարձանը աննկատ մնայ հայ սերունդներու սրտին մէջ. աղէտները ուղեցոյցներ են նորերէն խուսափելու համար. այդ մահարձանը պէտք է ապրի յաւէտ հայ լիշողութեան մէջ որպէսզի գալոց սերունդները Թոյլ չտան որ նոր տեսակի մարդ-գազաններ գիրենք յօշոտեն, արնաքամ ապառեն. և ահա այն ատեն մեր տուած զոհերը ի զուր գացած չպիտի ըլլան։

Ա՛յլ, աւա՛ղ, հայ ժողովուրդը յաւիտենական մանուկն է որ չգիտեր վերլուծել դէպքերու հոգեբանութիւնը, չգիտեր գաս առնել պատահարներէ. կինայ կելլայ, կը լսէ լսածէ իր կողերը, ու քիչ յետոյ, դարձեալ մոռցած ամէն բան, նոր աղէտներու բովին մէջ կինայ։

Զարգա՛նք լիշատակը մեր նորագոյն նահատակներուն. բայց ինչո՞վ և ինչպէ՞ս. Զբաւեր լոկ ողբալ, սգալ խօսքերով, յուզումներով, կրնա՞նք իրենց լիշատակները ապրեցնել մեր ապագայ գործունէութեան ուղեգծին վրայ և գիրենք իբր ոգեվիրայ ընդունելով, անոց լուսաւորած ճամբէն քալել անսայթաք։

Այսպէս անոնց լիշատակը յարգել կարծելով դեռ կրնանք սգալ գարեր առանց մեր դժնէ ճակատագիրը դոյզն ինչ բարեփոխելու։

Անցեալին պէտք է նայինք մեր ապագան ուղղելու համար միայն։

Թ. ԵՂԻՇԷ

ԲԱՐԻԶԱՀԱՅԻ ՄԸ ՆՕԹԵՐ

Բարիզ, 20 Ապրիլ 1923

Անցեալ կիրակի, ապրիլ 15, «Մաժէսթիք» հիւրանոցի մեծ սրահնեբուն մէջ տրուեցաւ գեղարուեստական երեկոյթ-պարահանդէս մը հայ կարմիր խաչի կողմէ։

Ֆրանսացի և հայ առաջնակարգ արուեստագէտներ բերած էին իրենց մասնակցութիւնը։ Մասնաւոր լի շատակութեան արժանի են Թաւ. Յութակահար Տ. Ալէքսանեան և երգչուհի Օր. Թորոսեան որ զմայլելի կերպով երգեց «Հայաստան»ը և «Կռունկ»ը։

Պարահանդէսը, որու ընթացքին պարի մրցում մ'ալ տեղի ունեցաւ, յաղող ու կենդանի անցաւ։

Բարիզի հայ գաղութին մեծ մասնութիւնը և բազմաթիւ Ֆրանսացիներ իրենց ներկայութեամբ ուզած էին ալակցութիւն մը տալ այդ բարեգործական ձեռնարկին։

***

Երէկ իրիկուն, 19 ապրիլ, իմացուեցաւ թէ Սիրիսի բարձր գոմիսէր զօր. կուրօ ձգած է իր պաշտօնը և իրեն տեղ նշանակուած է զօր. վէյկան։ Զօր. վէյկան ներկայիս Ֆրանսական զինուորական ամենակարող անձնաւորութիւններէն մէկը կը նկատուի Մարշալ Ֆոշի գլխաւոր աշխատակիցն է։ Յաղորդուի աւելի երկար կը գրենք այս մասին։

***

Այսօր բողոքական աստուածաբանական Համալսարանին մէջ Տ. Ֆր. Մաքլէոռ հայերէնի ուսուցիչ ապեցան լեզուներու վարժարանին մէջ՝ հետաքրքրաշարժ դասախօսութիւն ներու շարք մը սկսեց «արեւելեան Քրիստոնեաններ»ու մասին։

ՍԻՓԱՆ

ՀԱՑԱՍՏԱՆ

Գարվանաբոյլ գիւղի մէջ չինուելու վրայ եղող ելեքտրաշարժ ազօրքը քիչ վերջացած ըլլալով, մարտի 13ին գործել սկսած է։ Մէկ ժամուան մէջ 10 փութ ցորեն կաղայ, որով թէ՛ գիւղին և թէ չրջակայ կարգ մը գիւղերուն բաւարարութիւն տուած կըլլայ։ Նոյն գաւառակին մէջ հիւանդանոցի չինութիւնն ալ աւարտած է։

— Երեւանի ժողովրդական Համալսարանին կից մարտի սկզբին գործելու հրաւիրուած է Ամսոդղական հնագիտական խմբակ մը որուն գլխաւոր նշանակուած է պատմագրական ֆագիւլթէի գասախօս Աչէարհեկ Լ. Գալանթար, խմբակը մի քանի բանախօսութիւններ սարքած է, Գալանթարի կողմէ «Ազգի նորագիւտ դամբարան»ի մասին, Ս. Դաւթեանի կողմէ «Բաբելական վէպը Գիլգամիշ»ի մասին և կ Օհանեանեանի կողմէ «Լուսաւորչի վէպի» մասին։ Մարտի 18ին գիտական հետազոտութիւններ կատարելու համար խմբակը դէպի Զուարթնոց գացած է։

— Շերակի լրանցքի չինութեան առթիւ ամերիկեան Բըլիֆի պաշտօնէութիւնը և զանազան հաստատութիւններու պաշտօնեաները նուիրած են 319 ոսկի րուպլի և 147 միլիոն Անդրիովկասեան թղթադրամ։

— Ղամարլուի չրջանին քաղաքական գործադիր կոմիտէն որոշեր է Ազնատա գիւղը՝ Գեռաչէն իսկ Ղըռ.Բզովանքը՝ Ազատական կոչել։

— Սարտարապատէն կայարան հասած է Թուրքեստանէն ղրկուած 7 վակոն բամպակի սերմը, և Ղուրդուղիի չրջանի բամպակագործները ղրկուած է հազար փութ բամպակի սերմ, Պէօյիւք-վէտիի, Ղամարլուի, Այգեստանի, իմանչալու և Արտաշատ գիւղերուն մէջ մի քանի տեղի ունեցած են, ուր բամպակագործութեան տարածման համար կարգ մը առաջարկներ և պայմաններ որոշուած են։

— Հայաստանի պանազան չրջաններու մէջ պետական դրամատան նախաձեռնութեամբ փոխատու խնայողական ընկերութիւններ կազմուած են։

Ընկերութեան համար մասնաւոր ծրագիր-կանոնագիր պատրաստուած ըլլալով, վաւերացնելու համար կառավարութեան ներկայացուած է։

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Ի դիւրութիւն Միացեալ Նահանգներու մեր ընթերցողներուն, կը յայտարարենք որ բաժնորդագրական և այլ գործառնութեանց համար կրնան անձամբ կամ նամակով դիմել Պոսդըն՝ Տիար Կարապետ Գ. Գասբարեանին (G. Kasparian. 7, Bradford st. Boston, Mass.) որ իրաւունք ունի գանձումներ կատարելու։

ՀԱՑ ԿԵԱՆՔ

Ռումանիա դրկուելիք որբերու գործողութիւնները լրացած ըլլալով, մեկներ են կ.պոլսէն. իրենց կընկերանան ուսուցիչ-ուսուցչուհիներ եւ որբանոցի ներքին ծառայութեան յատուկ պաշտօնեաներ եւ այլն։ Պատր. Տեղապահը օրհնութեան գիր մը դրկելով Ռումանահայ Որբախնամի ատենապետ Տիար Մանիսալեանին, չնորհակալութիւն յայտնած է։

***

Յունաստան գտնուող հայ գաղթականներու մասին հետեւեալ տեղեկութիւնները կը քաղենք Աթէնքի մէջ վերջերս հրատարակուիլ սկսող «Նոր Օր» լրագրէն.

«Պիրէոնի հիւսիսակողմը, Այա Տիօնիսիոյ եկեղեցիէն սկսելով դէպի վեր մինչեւ Լիրագմա, տեղաւորուած է մօտաւորապէս 40,000ի չափ գաղթականութիւն մը, որուն գրէթէ մեծ մասը իզմիրցիներէ կը բաղկանայ։ Այս բնակորները բաղդատելով միւս կեդրոններու, այսինքն Քօքինիայի, Ֆիքսի կամ Աթէնքի հետ, աւելի թշուառ եւ ցաւալի վիճակ մը կը ներկայացնեն։

Այա Տիօնիսիոյ եկեղեցիին մօտիկը գըտնուող մեծ կայանի մը մէջ թխմուած են ուրիշ 499 ընտանիքներ, մեծ մասով այրիներ եւ փոքրիկներ, որոնք գուրկ են նախնական կարիքներէ։ Կայանին ուտելիքի մատակարարութիւնը ըստանձնած է անգ. British Relief for Asia Minor ընկերութիւնը որ ունի մասնաւոր պաշտօնեաներ եւ հսկողներ։

Ճիշտ է որ տրուած պարէնը լիուլի կը բաւէ կայանի գաղթականներուն, բայց ցաւալի է դիտել տալ որ չարաշահութիւնը հոն ալ սկսած է ծայր տալ։ Առողջապահական տեսակէտով, գաղթականութեան վիճակը գոհացուցիչ ըլլալէ հեռու է։ Հիւանդութիւնները միշտ անպակաս են։ Ձենք գիտեր թէ ազգ. իշխանութիւնը այս խնդրով հետաքրքրուած է թէ ոչ։ Որովհետեւ վաղը տաքերուն հետ մէկտեղ քօլէրան եւ այլ հիւանդութիւնները կրնան տասնեակ մը կեանքեր խլել։

Ինչպէս սմէն տեղ՝ հոս ալ Ամերիկացիները իրենց օգնութեան բաժինը բերած են։ Ամերիկեան կարմիր խաչը եկեղեցիին պարտէզին մէջ շինել տուած է երկու յարկաբաժինով հանրային բաղնիք մը, որ մեծ չափով օգտակար եղած է այդ շրջանի գաղթականներուն։

Y. M. C. A. մըն ալ հիմնելու համար խորհրդակցութիւններ կը կատարուին պատկան մարմիններու հետ։ Գաղթականութիւնը նկատի ունենալով որ տեղի հետաքրքրութեան պատճառաւ Գաղթ. կեդր. Յանձնաժողովը պէտք եղած հետաքրքրութիւնը ցոյց չտար իրեն հանդէպ, գաղթականի իրաւունքներ պաշտպանելու համար որոշած է կազմել Թաղական խորհուրդ մը որ օղակ մը պիտի կազմէ իր եւ կեդր. Մարմինին միջեւ։»

***

Տիգրանակերտի ազգային վարժարաններու անօրէն Տ. կարապետ Մարգարեան, որ Հալէպի ճամբով վերջերս Պոլիս վերադարձած է, հետեւեալ տեղեկութիւնները հաղորդած է «Ճակատամարտ» Թերթին.

«Տիգրանակերտի մէջ վերջերս կար 200 տուն հայութիւն, որուն մեծամասնութիւնը կը բաղկանայ արհեստաւորներէ եւ քնիկներէ. կան նաեւ մաս մը վաճառականներ։ Աղերդէն ալ մաս մը Հայեր եկած եւ Տիգրանակերտ հաստատուած են։

Պշէրի մէջ կան քաւական թիւով Հայեր որ քրտախօս են եւ չունին ոչ եկեղեցի եւ ոչ ալ դպրոց։ Ասոնք հանգիստ են եւ իրենց գործերով կը զբաղին։ Երկու օրւայ ճամբորդութիւն ընելով Տիգրանակերտ կուգան եւ կնունքներն ու հարսնիքները կատարել կուտան։ Տիգրանակերտի շրջանն ալ Հայեր կան որոնք քրտախօս են։

Տիգրանակերտի ազգային վարժարանը անցեալ մարտին ունէր 100 երկսեռ աշակերտ։ Վերջերս այդ թիւը 350ի բարձրացաւ։ Դպրոցը ունէր ութը ուսուցչուհի որոնք խարբերդէն եկած էին։ Թուրք պատմութեան եւ աշխարհագրութեան դասերը կաւանդուէին հանրօգուտ շինութեանց գործավարի տղուն էտիպ պէյի կողմէ. Թուրքերէն լեզուի դասերն ալ յանձնուած էին հաշուակալ Ապտիւլ Գատէր պէյի։

Միջագետքի հրամանատար ձէվատ փաշա շատ մեծ հոգածութիւն ցոյց կուտայ Հայերուն. անոր պաշտպանութեան շնորհիւ, Հայերը հանգիստ են եւ կրնան իրենց գործերով զբաղիլ։ Վերջերս մէկ ամսուան պայմանաժամ տրուեցաւ մեկնիլ ուզողներուն։ Շատ քիչեր միայն մեկնեցան. մեծամասնութիւնը նախընտրեց իր տեղը մնալ։

Ասոր հետ մէկտեղ պէտք է աւելցնել Թէ հակառակ նիւթական ապահովութեան, այդ շրջանի հայութիւնը ուճացումի ճամբուն մէջ կը գտնուի։ Անհրաժեշտ է հոգեւոր հովիւ մը ղրկել եւ դպրոցներ բանալ։»

***

Թիֆլիսի մէջ մեռեր է յայտնի հայագէտ Ստեփան Մալխասեան որ մեծ հեղինակութիւն կը վայելէր հայ գրական շրջանակի մէջ. երկար ատեն պաշտօնավարած է Ներսիսեան դպրոցի մէջ, թէ իբր ուսուցիչ եւ թէ իբր տեսուչ։

***

Կ.պոլսի մէջ ալ ապրիլ 10ին մեռեր է յայտնի դերասան Ա. Պէնլեան որ անզուգական էր «Լէպլեպիճի Հօրօր Աղան»ն խաղալու մէջ։ Պէնլեան Մնակեանի նման աւելի ճառայած է Թիւրք բեմին։

ՍՊԱՀԱՆԴԷՍ

Բերլին, 16 ապրիլ

Բանասեղծ Յովհ. Թումանեանի յիշատակին Անդրկովկասեան խորհրդային Հանրապետութիւններու կայացուցչութիւնը մարտի 30ին, ուրբաթ, յատուկ հրաւէրներով Բերլինի հայոյ, վրացի գաղութիս և ռուս, գերման լրագրների ժիլոցով հրաւիրել էր Բերլինի չատ վայելուչ «Ֆիւ-կվէրլանտ Հաուզ»ում երեկ. 7 ժ. իրանց ներկայութեամբ յարգելու անդրկով. խորհրդ. Հանրապ. կողմից քաղաքացիական սգահանդէսին «Հայաստանի և վրաստանի մեծանուն բանաստեղծ Յովհաննէս Թումանեանի յիշատակին»։

Հանդիսին նախագահում էր անդր. խորհրդ. Հանրապ. Գերմանիայում լիազօր ներկայացուցիչ պ. Ս. Փիրումեան։ Նախագահական սեղանին նստած էր և խորհրդական վրացի պ. Մօղլօբօլչիլի, իսկ պ. Ալ. Բէգզադեան նստել էր բանաստեղծի սըգաւոր որդու՝ պ. Համլիկ Թումանեանի կողքին, որի միւս կողմից Բերլինի Հայ կառավ. Մխիթեան նախագահ տիկ. Ս. Բուդաղեան, տ. Մ. Ադամեան ևն.։

Նախագահական հակիրճ պատչաճառով պ. Սիմէօն Փիրումեան բօթելով գոյժը սիրեցեալ ժողովրդական բանաստեղծի, հրաւիրեց յարգել յիշատակը Ց. Թումանեանի։ Հասարակութիւնը, որ լցրել էր ընդարձակ դահլիճը, յոտնկայս յարգեց բանաստեղծի յիշատակը, որի ժամանակ դիցուհի Մարգարիտ Մխիթարեան շատ զգացած ու յուզեալ նուագեց հոգեվայլ Շոպէնի «Թաղմանական քայլերգը»։

Ապա պ. նախագահի հրաւիրով «Արեգ»ի խմբ. պ. Ս. Ձակոբեան խօսեց Ց. Թումանեանի և նրա ըստեղծագործութեան ու նշանակութեան մասին. պ. Սաքօ Սահակեան Թարգմանեց ասերէն։

Այնուհետև խօսեց տիկ. Աննա Բուդաղեան հայ կնոջ անունից։ Ուսանողութեան կողմից խօսեց պարսկահայ ուսանող պ. Աշոտ Պատմագիրեան. Ռուսահայերի կողմից պ. Նախրատեան։ Տաճկահայերի կողմից խօսեց բժշ. Գալճեան, «Աղբիւր»ից և «Տարազ»ից յարգանքի հակիրճ ուղերձ կարդաց տ. Բուդաղեան, յայտնելով որ թէև այս թերթերի խմբագիրը պ. Տ. Ն. Ներկայ է, բայց յուզուած և հիւանդ, անկարող է խօսել ինքը։ Պ. Աաքօ Սահակեան իր մի քանի հանդիպումներից, լսածներից բանաստեղծի շուրջ պրուցեց։

Հանդէսը թէև կազմակերպուած էր չատ արագ, այնու ամենայնիւ մխիթարական և ընդգծելի է, որ կազմել էր անդր. խորհրդ. Հանրապ. Ներկայացուցչութիւնը, որ մի օրւայ մէջ պատրաստել էր տալ և բանաստեղծի մեծադիր պատկերը, բազմեցրուած նախագահական սեղանին։

Տ.

ՆԱՄԱԿ ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԷՆ

Կալկաթա, 30 մարտ 1923

Ցաւոք իմացանք Հայոց մարդա. սիրական ձեմարանի նախկին ուսուցիչ Թադէոս Տէր Ստեփաննոսեանի մահուան լուրը, որ տեղի էր ունեցել կանադայում Ա. յդ տարիս, փետր. 25ին, կիրակի օրը, տեղւոյս Նազարեթեայ սուրբ եկեղեցում, պատարագից յետոյ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուեց հանգուցեալի յիշատակին, Տ. վահան քհյ. Աղանեանը դամբանական խօսեց և դրուատեց հանգ. Թադէոս վարժապետի դործունէութիւնը հայ սերունդներու կրթութեան համար։

*

Նոյնպէս ամսիս 7ին տեղս վախճանեց տիկին Բիլատրիս Պետրոս Մարտիրոսեանը։ Տիկինը անզաւակ էր, բայց եղել էր չատ չատերին համար գորովագութ և խանդակաթ մայր։ Հանգուցեալ Տիկին Մարտիրոսեանը կատարելապէս մի չնորհ էր կալկաթայում հայ եկեղեցական կերտների, որբերի և աղքատների համար։ Նա իւրովանն կատարեց իր կնոջական պաշտօնը նախանձելի կերպով, և իր գորովը, իր կորովը, վերջապէս իր կեանքը անտրտունջ չռայլեց չատերին համար։ Հոգեհանգստի ատեն Տ. վահան քհյ.ն Թուեց նրա անհուն սէրը դէպի իւր ազգը և եկեղեցին։ Ցուղարկաւորութեան և թաղման հանդէսի ժամանակ ներկայ էին Հ. Մ. Ձամարանի աշակերտութիւնը և կալկաթայի հայ հասարակութիւնը։

ՎԱՀԷ

ԱՊՐԻԼ 24Ը ՄԱՐՍԷԼԻԱՅԻ ՄԷՋ

Ցառաջիկայ ուրբաթ երեկոյ (ապրիլ 27) ժամը 8ին 9ին Սալոն Մասիլիաի (1, rue de l'Arsenal) շքեղ սրահին մէջ տեղի պիտի ունենայ սգահանդէս մը ապրիլ 11/24ի նահատակներու ազգային տօնին առթով։

Այս առթով, կազմուած կարգադիր յանձնախումբը ամէն ջանք Թափած է սգահանդէսը իր նպատակին արժանի վայելչութեամբ ու շուքով տօնելու համար։ Տեղի պիտի ունենան օրուան յատուկ բանախօսութիւններ, արտասանութիւն, երգ, նուագ. կազմուած է մասնաւոր երգչախումբ։

Նահատակներու յիշատակը անջնջելի արձանագրուած է հայ ազգի պատմութեան ու սրտին մէջ։ Ամենայն Հայոց վեհափառ Կաթողիկոսը ապրիլ 11/24ը նշանակած է իբր ազգային տօն որպէսզի այդ օրը աշխարհի բոլոր անկիւնները գըտնուող Հայերը մտաբերեն իրենց նահատակները եւ անոնց յիշատակը յաւերժացնող հանդէսներով, առիթ տան բոլոր ցան ու ցիր Հայերուն խմբուելու եւ իրարմով ազգային շունչը վառ պահելու։

Ուրեմն յառաջիկայ ուրբաթ երեկոյ բոլոր Հայեր կը հրաւիրուին ներկայ գըտնուելու Սալոն Մասիլիաի մէջ, ուր պահ մը մեր անմահ նահատակներու շունչը պիտի սաւառնի եւ պատգամէ Թէ հայ ազգը չէ մեռած դեռ եւ չպիտի մեռնի, քանի գիտէ գնահատել իր համար զոհուող դիւցազները եւ վերապրիլ յաւէտ անոնց նուիրական յիշատակով։

ԻԶՄԻՐԻ ՎԻՃԱԿԸ

Իզմիրէն Աթէնք հասած ճամբորդ մը հետեւեալ կերպով կը նկարագրէ այդ տեղի կեանքը.

«Մաքսատունէն մինչեւ Պելավիստա, ծովեզերքին վրայ կենդանութեան հետք գրեթէ չկայ։ Թրամուէյը կ'երթեւեկէ միչտ պարապ և չատ անկանոն կերպով։ Բունթան հակառակ իտալացիներէ բնակուած ըլլալուն, գերեզմանատան մը տպաւորութիւնը կը թողու։

Իզմիրի գիշերը սարսափելի է։ Օտարականները իրենց ապրուստի կարիքները գոհացնելու համար կերթան Պաշ Օթուրաք, չատ անգամ առնլի ներսերը միչտ վախնալով Թուրքերու անարգանքէն և ատելութենէն։

Մարտի 19-ի հինգշաբթի առաւօտ

Ընդհանուր կաց մը

ՂՈՆԴՈՆԳ

Լուսնկայ գիշեր հոգւոյն։

Ես ու Ֆէյրպրեյք, գետափնեայ պարտէզի մը մէջ, կը նստէինք ծառերու ստուերին տակ։ Ամառուան տօթ մը կար։ Ամբողջ օր մեր ոտքերը ջուրի մէջ էին պահած։ Ես ու Ֆէյրպրեյք ամէն կիրակի կ՚երթանք Թեմզայի ափերը։ Ամբողջ շաբաթ մը կ՚աշխատինք, որպէսզի կիրակի օրը ազատ ըլլանք։ Ֆէյրպրեյք ինծի պէս գրագէտ է։ Ես ու ինք կը ճանչնանք իրարու, երբ ան ինծի հետ կը բնակէր Ֆուլհամ, Ռեյվընսքրոֆթ Ռոուտ 17 թիւով տան մէջ։ Ես ու ինք միասին կ՚աշխատէինք։ Ես կը գրէի, ինք ալ կը գրէր։ Ես կը գրէի, որպէսզի ապրիլ կարենամ, ինք ալ կը գրէր, որպէսզի ապրիլ կարենայ։ Ես ու ինք միասին կ՚ապրէինք։ Ես ու ինք միասին կ՚աշխատէինք

կառավարության մէջ փնտռելու գեղեցկագոյն օրինակ մը։

Ուրիշ ոչ նուազ չահեկան օրինակ մըն է կլասոքօնի կրօնական ժուռնադութենէ դէպի ազատականութիւն ըրած ոստումը։ Դեռ երիտասարդ, սակայն տաղանդաւոր կլասոքօնը, պահպանողական Ռոպէրթ Բիլի նախարարութեան մէջ իբրև ելևմտից նախարար, իր ընտրողներու առջև բացէ ի բաց մերժեց անգլ. գաղթավայրերու մէջ սեւամորթներուն հաւասար ազատութիւն տալու խնդիրը. յետոյ Իրլանտացիներու դէմ կատարուած անտանելի հալածանքներու պաշտպան հանդիսացաւ, հակառակ Մագոլէի խիզախ յարձակումներուն։ Բայց շատ չանցած ան հանձնելով իր սխալները, յետս կոչում ըրաւ իր պահպանողական ըմբռնումներուն, ու յետոյ եղաւ ազատական այն մեծ կուսակցութեան հիմնադիրը ու վարիչը որուն ռամկավարական սկզբունքներէն այնքան օգտուեցաւ Անգլիոյ ժողովրդական դասը։ Եւ այն կլասոքօնը որ ժամանակին հուրով ու սուրով խեղդել կուզէր կաթոլիկ իրլանտացիները, եղաւ յետոյ կորովի պաշտպանը անոնց դատին, ինչպէս և բոլոր հալածուած փոքր ազգերու դատին, որուն մէջ և մեր ազգին դատն ալ։

Ուրիշ աղնուապետական մը, ինչպէս կլասոքօնի օրով նախարարապետ Լօրտ Բալմերքսըն, հաւատացած ըլլալով իսկ իրլանտացիներու դատի արդարութեան, յամառեցաւ իր պնդումներու վրայ։ Միայն կլասոքօնի պէս մէկուն ոգին պէտք էր որ հասկնար իր սխալը և զայն հանդիսաւորապէս խոստովանելու չամչնար. հոս է ահա իրա՛ւ մեծութիւնը. արդարութիւնը ճանչնալ ու գնահատելով տեղի տալ, այրել իր պաշտածը, ու պաշտել իր այրածը. հշմարիտ ինքնասիրութիւնը հասարակաց բարւոյն համար պէտք է դիտնայ զոհել իր «ես»ը, որքան ալ հեղինակաւոր ու վեհաշուք եղած ըլլայ ան։

Սեդրաք ՍԱՆՏՐՈՍԵԱՆ

30 մարտ 1923

Սէն Շամոն

ՌՈՒՍԻԱ

Մոսկուայէն հեռագրած են ապրիլ 18ին թէ ապստամբներու խումբեր յանկարծակի գրաւեցին Սև Ծովի վրայ գտնուող Նովորոսիսք քաղաքը ապրիլ 9ին 10ի գիշերը և հոն ջարդեցին մեծ թուով քոմիւնիստներ և սովիէտական պաշտօնեաներ։ Քաղաքին պահակախումբը, քիչ թուով, դինաթափ եղաւ իր հանգստի միջոցին և ոչ մէկ ընդդիմութիւն ցոյց տուաւ ապստամբներուն։

Յաջորդ օր պոլշեվիկներ օդնական ղօրք ղրկելով գրաւեցին քաղաքը։ Ապստամբները Նովորոսիսքի մէջ 4504 աւելի մարդ ջարդած են։ Կըռւէներ տեղի կունենան Թուապսէի և Մ՚այքի ուղղութեան մէջ։

Կըսուի թէ ապստամբները՝ քաղաքներ, գաւառիքներ ու Տէնիքինի բանակի նախկին սպաներ ու զինուորներ են որ լիռները պահուած էին և կըսպասէին պատեհ առիթի։

— Պոլշեվիկ պետերէն Տ. Զինովիէվ, խօսելով առս պոլշեվիկներու Մոսկուայի համագումարին մէջ, յայտարարեր է որ Ռուսիոյ արտաքին քաղաքականութեան հիմն է համերաշխ մնալ Արևելքի հետ, որ կը դարձնի, և համաձայնութեան կայ. աերապաշտութենէն ճնշուած երկիրներու հետ։

«Սովիէտական Ռուսիան, ըսած է նա, չատ գոհ է Ֆրանսայի հետ մերձենալէն, որովհետև Ֆրանսացի ժողովրդի խոշոր մեծամասնութիւնը մեր կողքին է։ Այսր փոխարէն Անգլիայի հետ մեր յարաբերութիւնները մեզմացումը ցանկալի է»։

Խօսելով Գեր. Ցերլակի և Գեր. Պիւդքինիչի դատին վրայ, Տ. Զինովիէվ յայտարարեր է որ Ռուսիա չպիտի ընդունի օտարի ճնշումը և նա պիտի գործէ կղերական հագուստով լրտեսներու դէմ։

ԹԻՒՐՔԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Անգլիական օդանաւեր ռմբակոծեցին Սիւլէյմանիէի շրջանակին մէջ գտնուող թիւրքական գիւղերը, որոնց բնակիչները փախած են։

Ռէօթէրի գործակալութիւնը այս ռմբակոծման մասին կըսէ թէ պատճառը այն է որ Անգլիացիները կուզէին պատիժ մը տալ չէյխ Մահմուտին որ թիւրքերու գործակցութեամբ գաւերը կը լարէր Միջագետքի դէմ, հակառակ որ երեսանց բարեկամութիւն ցոյց կուտար Անգլիացիներուն։

— Իտալական կառավարութիւնը կանաչ գրքի առաջին հատոր մը հրատարակելով Լօզանի բանակցութեանց մասին փաստաթուղթեր ըրած է։

ԼՕԶԱՆԻ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

Բոլոր հրաւիրեալ պետութեանց պատուիրակներու ներկայութեամբ ապրիլ 23ի երկուշաբթի օր վերսկսաւ խորհրդաժողովը, այս անգամ խիստ մեծ պարզութեամբ մը։ Սովորական բարեզալուստի ճառերէն վերջ, կազմուեցան այլևայլ յանձնախումբեր. առաջին յանձնաժողովը Մեծն Բրիտանիոյ պատուիրակ Սըր Հօրաս Ռըմպոլտինախագահութեամբ՝ պիտի քննէ քաղաքական խնդիրները. երկրորդ մը՝ Ֆրանսայի պատուիրակ ղօր. Բէլէթ նախագահութեամբ՝ պիտի քննէ դրամական և առողջապահական խնդիրները. իսկ երրորդը՝ իտալիոյ պատուիրակ Տ. Մոնդանեաի նախագահութեամբ՝ պիտի զբաղի ռևտրական և առանձնաշնորհումներու հարցերով։ Բոլոր պատուիրակութիւնները փափաք յայտնած են որ չուտով կնքուի հաշտութիւնը որպէսզի թիւրք պատուիրակները կարենան իրենց տեղերը դառնալ մինչև մայիս 24՝ Պայրամի տօնին։

ՀԱՑ ԿԱԹՆԱՎԱՃԱՌ
ԼԱԶԱՐԵԱՆ

50, Bld. de la Paix = Tel. 65-49

Կը պատրաստէ մաքուր եւ ընտիր իւղ, պանիր, սեր եւ լուս (չէօքէլքը)։ Կընդունի ամեն կարգի սպասպրանքներ մեծաքանակ թէ փոքրաքանակ։

ՉԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Կ.պոլսի հայերը, ապրիլ 15ի կիրակի օր, կաթոլիկ հայոց պատրիարքարանի մէջ տօնեցին Նազլեան Գերապայծառի քահանայութեան 25 ամեակը։ Սրբազան Բոբելեարը եղած է Տրապիզոնի առաջնորդ, իսկ այժմ կը վարէ Կ.պոլսի կաթոլիկ հայերու պատրիարքութիւնը։

— Տ. Մոնկոմէրի որ Մոսկուա գացած էր, հայերու ֆուպանի մէջ տեղաւորման մասին ատոգ լուրեր առնելու, այժմ վերադարձած է փարիզ։ Կըսէ թէ իրաւ է որ Ռուսերը տրամադիր են տարեկան 50,000 հայ գաղթականներ ընդունիլ, բայց ոչ անպայման ֆուպանի մէջ, որը Տ. Զիչէրին իր կողմէ առաջարկած է, այլ թերևս ուրիշ տեղեր, ինչպէս՝ կեդրոնական Վոլկա, Սիպերիա, Թուրքեստան կամ այլ հեռաւոր վայրեր։ Տ. Մոնկոմէրի հայաստան ալ այցելեր է։

— Զէսդըրէն վերջ և անկէ բոլորովին անկախ ուրիշ ամերիկացի դրամատէրներ ալ հրապուրուած թիւրքիոյ կարկանդակէն, այժմ մեծ ջանքեր կը թափեն թիւրքիոյ մէջ շահագործման նոր մարզեր ձեռք ձգելու համար։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻՆ

Բնիկ Տրապիզոնցի Բառնակ Դանիէլեան որ մօտաւորապէս 22 տարիէ ի վեր Ամերիկա կը գտնուի, կը փնտռուի իր քրոջ աղջիկներու կողմէ։ Կը խնդրուի իմացնել «Արմէնիա»ի խմբագրութեան։

*

Պրուսայի կէմլէյիկ գաւառի պէյլի գիւղացի վաղինակ Գուչեան կը փնտռէ իր եղբայրը Թաչիկ Գուչեան որ կը գտնուէր Բունաստանի Գավալա քաղաքը, Սէլեան գիւղ։ Իմացնել վերոյիշեալին, այս հասցեով. Boghos Hadjinian. 31, rue des Chapeliers. Marseille

ԴՈՐԾ ԿՈՒԶԷ

Հայ երիտասարդ մը որ ծանօթ է տումբակալութեան և լեզուներու, համեստ պայմաններով գործ կը փնտռէ տան մէջ կամ գրասենեակներու մէջ, ինչ գործ որ ըլլայ։ Դիմել Հրանդ Սարեանի, Մարսէյլ 36 rue Ֆօշիէ, Օդէլ տու Լրվան։

ՀԱՑ ԳՈՐԾԻՉՆԵՐԻ ՆԿԱՐՆԵՐՈՎ ՔԱՐԴ ՓՈՍԴԱԼՆԵՐ

1. Մկրտիչ Փորթուգալեան. — 2. Սեպուհ (զօրավար) — 3. Սիարոնեան Ա. — 4. Անդրանիկ (զօրավար). — 5. Անանի հայ գրագէտներ Բաֆֆի, Նալբանդեանց, Պէշիքթաշլեան, Գ. Արծրունի, Աւետիս, Խրիմեան, Գամառ-Քաթիպա, Ս. Նազարեանց, Խ. Աբովեանց. ամէնքը մէկտեղ մէկ քարտի վրայ). — 6. Դաւիթեան (ջութակահար). — 7. Զօհրապ Գ. — 8. Խրիմեան Հայրիկ. — 9. Կոմիտաս վրդպտ. — 10. Նուպար Պօղոս փաշա. — 11. Տարոնի առիւծը իր կորիւններով. — 12. Սիամանթօ. — 13. Վարուժան. — 14. Բեռի, Վարդան Համազասպ. — 15. Տիկին Հրաչեայ (Դերասան). — 16. Ա. Խատիսեան. — 17. Է. Ալմունի (Թաչատուր Մալումեան). — 8. Վարդգես. — 19. Հ. Ս. Երեմեան. — 20. Զօրավար Բագրատունի. — 21. Զօրավար Ղորղանեան. — 22. Հրամանատար Դրօ, եւ այլք։

Մարսէյլի մէջ հասալ 30 անդամ. Մարսէյլէն դուրս 40 անդամ.

ՆՈՐՈՒԹԻՒՆ

Կը փափաքի՞ք ունենալ ձեր եւ ձեր սիրելիներուն պատկերը գունաւոր եւ խիստ ճաշակաւոր կերպով արտահանուած simili-émail (պաղա)ի վրայ, լուսանկարնիդ ղրկեցէք վարի հասցէին եւ քիչ ատենէն կունենաք զմայլելի հաւկթաձեւ գրպանի հայելի մը (8 ֆր.), կամ 11/15 չափով քառանկիւն կամ հաւկթաձեւ շքեղ սաթի զարդ մը (16 ֆր.). կը պատրաստուին նաեւ գունաւոր եւ սեւ մատիտով ակրանտիսըմաններ շրջանակով կամ առանց շրջանակի. L. Diarbékirlian. 3, rue Jh.-Autran։

ՆՈՒԱԽՕՒ ԳԻՐՔԵՐ

ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ ԹԱԼԷԱԹ ՓԱՇԱՅԻ

Հայակեր Թալէաթ փաշայի սպանիչ Ս. Թէհլիրեանի Պէրլինի մէջ տեղի ունեցած հռչակաւոր դատավարութեան մանրամասն հայերէն Թարգմանութիւնն է այս որ լոյս ընծայած է Վիեննայի Մխիթ. տպարանը։

Ամէն Հայ պէտք է կարդայ այս գիրքը որ մեր պատմութեան մէկ դրուագը կը կազմէ։

Գինն է 7. ֆր. Մարսէյլի մէջ, 8 ֆր. Մարսէյլէն դուրս։ Ուզողներուն կրնանք տրամադրել մեծաքանակ։

Ամեն ապսպրանք պէտք է կանխիկ վճարուի։

— K. J. Basmadjian.— Histoire Moderne des Arméniens. Ժամօք պատմաբանին այս շահեկան գործը, Տ. Ջագ տը Մորկանի մէկ հոյակապ նախաբանով, խիստ այժմէական է եւ կարժէ որ ամէն Հայ կարդայ ։զայն եւ կարդացնել տայ նաեւ օտարներուն որ մեզ չեն ճանչնար մեր իսկական պատմութեամբ, այլ առասպելներով խառն յաճախ են հայ անունը։ Գին 10 ֆ. (11 ֆր.)։

Մօրիս Մէքէրլինք. — Իշխանուհի Մալէն (Թատերգութիւն հինգ արար). Թարգմ. Վ. Գէորգեան. (Աչխարհահռչակ Պէլճիգացի դատերգակ-գրագէտի փնտռուած գործերէն է սոյն հատորը որ օժտուած է յաղող Թարգմանութեամբ մը և չատ ժամանակին է. 3½ ֆր. (4 ֆր.)։

Մօրիս Մէքէրլինք. Սթիլմոնտի քաղաքապետը. Թատերգութիւն երեք արար). Թ. Վ. Գէորգեան։ (Պատերազմի շրջանէ յուզիչ գրուագ մը Պէլճիգայի մէջ տեղի ունեցած)։ Գինն 3 ֆր. 50 (4)։

— Վերածնունդի Տարեցոյց 1920ի. սիրուն գրութիւններով եւ պատկերներով զարդարուած. 5 (6)։

— Բաբինդրան աթ Տագ՚ըր. ՊԱՐՏԻԶՊԱՆԸ Սիրոյ եւ կեանքի Պօէմներ. Թարգմանութիւն Համլիկ Թումանեանի. Վիեննա, Մխիթարեան տպարան 1322։

Համաշխարհային համբաւ վայելող Հընդիկ բանաստեղծի այս հատորը շատ յաջող կերպով Թարգմաներ է Տ. Համլիկ Թումանեան որպէսզի Հայերն ալ իրենց լեզուով կարենան վայելել մեծ բանաստեղծի փիլիսոփայական ներշնչումները։ Գինն 10 ֆր. Մարսէյլէ դուրս 11 ֆր.։

Նամակ, դրամ եւ այլն ուղղել խմբագրին անունով՝

Rédacteur : EGHICHÉ TOROSSIAN
Abonné Colbert 303, Marseille

Le Gérant : FRANÇOIS CARRIÈRE.

Հայերէն Տպարան Մ. Փորթուգալեան

MARSEILLE. — IMPRIMERIE DU MIDI
19, rue de la Grande-Armée, 19